

אמר שמוראל:

לא שנו שאין שלשת הנשים הללו נוטלות כתובה — אלא מנה ומאתים שהוא עיקר הכתובה ומתקנת חכמים.

אבל תוספת כתובה שכתב להן הבעל מדעתו יש להן, כי מתנה בעלמא נתן לה הבעל בחיבת ביאה. (15)

תניא נמי הכי:

א. נשים שאמרו עליהן חכמים [כאן במשנתנו] לשון "אין להן כתובה", כגון הממאנת וחברותיה, אין להן מנה ומאתים, אבל תוספת יש להן.

ב. נשים שאמרו עליהן חכמים [לעיל עב א] לשון "יוצאות שלא בכתובה", כגון עוברת על דת וחברותיה, היינו אשה שנמצאו עליה נדרים או מומין, והמקללת יולדיו בפניו, אין להן אפילו תוספת כתובה, וכל שכן מנה ומאתים שאין להן. (16)

ג. והיוצאת משום שם רע שזינתה, נוטלת מנה שלפניה בנכסי מלוג, ויוצאה.

ואומרת הגמרא: מסייע ליה — מה שאמרו בכרייתא: והיוצאת משום שם רע נוטלת מה שלפניה — לרב הונא!

דאמר רב הונא: זינתה, לא הפסידה בלאותיה שהן קיימין, היינו מה שנשאר מן קא-ב הבגדים אחר שבילה אותם הבעל.

תני תנא ברייתא קמיה דרב נחמן: זינתה, הפסידה בלאותיה קיימין.

אמר ליה רב נחמן לההוא תנא: אם היא זינתה, כליה מי זנאי [האם גם בגדיה זינן] שאתה מפסיד אותם ממנה?!

אלא הכי תני: זינתה, לא הפסידה בלאותיה קיימין!

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

צאן ברזל [היינו "בלאות"] קנסו אותו שישלם לה ולא קנסו אותה שלא ישלם לה, והניחא שכתב רש"י כן ביבמות פג א משום שהוא הולך שם לפי שיטת רב נחמן [כמו שכתבו האחרונים שבאות ב], אבל כאן אין לו מקום, ומכאן ראייה שאין גורסים כאן את הפירוש השני, וכן כתב הריטב"א בשם רש"י כפירושו הראשון.

15. כלומר: ואפילו איילונית שהכל טעות היא, כיון שיש לה חיבת ביאה יש לה תוספת.

16. נתבאר על פי רש"י; אבל הר"ן כתב שאין דין זה תלוי בלשון שאמרו חכמים, ראה שם.

קנס, ושוב ממילא מסתבר שבכל שלשת הנשים מתפרש לשון "ולא בלאות" באופן שוה, ואינם נוטלים אפילו בלאות בעין.

ג. ראה ברש"י לעיל בפירוש שני [שנדפס מספרים ישנים, וכפירוש זה פירש רש"י ביבמות פג א] על "ולא פירות", שכתב וז"ל "כי היכי דקנסוה רבנן [לשניה] דלא גביא נכסי צאן ברזל שהכניסה לו משלה בתורת כתובה, קנסוה נמי דלא תגבה מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה של פירי", ודברים אלו סותרים את המבואר כאן בסוגיא שקנסו לדידה בדידה ולדידה בדידה, והיינו שקנסו אותה בנכסי מלוג, ובנכסי

דתניא: כנסה הכהן גדול לאלמנה בחזקת שהיא כן, ונמצאת שהיא כן יש לה כתובה.

ומדייקת הגמרא: הא סתמא שלא כנסה בחזקת אלמנה, אין לה כתובה, הרי מבואר כרב יהודה שאם לא הכיר בה אין לה כתובה.

ומשנינן: לא תימא: הא סתמא — שלא הכיר בה — אין לה כתובה.

אלא אימא: כנסה בחזקת שאינה כן שהטעתו ואמרה לו שלא נתקדשה לאדם מעולם ונמצאת שהיא כן, אז אין לה כתובה, אבל אם לא הטעתו אלא שהוא הטעה את עצמו, יש לה כתובה.

ותמהה הגמרא על התירוץ:

אבל סתמא — שלא הטעתו, אבל לא הכיר בה — מאי, אית לה כתובה! ?

אם כן ארתני בסיפא של אותה ברייתא: כנסה בחזקת שהיא כן ונמצאת שהיא כן, יש לה כתובה —

לשמעינן סתמא, תשמיענו הברייתא שאם כנסה בסתם יש לה כתובה, ואנו נדע שכל שכך הוא — כשכנסה בחזקת שהיא כן — שיש לה כתובה! ?

ועוד, הרי תני בהדיא ברייתא דלא כרב הונא:

כנסה כהן גדול לאלמנה בידוע שהיא כזו ונמצאת בידוע, יש לה כתובה.

כנסה סתם אין לה כתובה.

ומסיקין: אכן תיובתא דרב הונא!

זו ששנה התנא בברייתא "זינתה, הפסידה בלאותיה קיימין" דברי רבי מנחם סתימתאה [דברי רבי מנחם הם, שהרבה משמועותיו נשנו סתם במשנה ובברייתא].

אבל חכמים אומרים: זינתה, לא הפסידה בלאותיה קיימין.

שנינו במשנה: אם מתחלה נשאה לשם איילונית יש לה כתובה:

אמר רב הונא:

איילונית היא: אשה ואינה אשה, פעמים שהיא כאשתו, ופעמים שהיא אינה כאשתו.

אבל אלמנה הנישאת לכהן גדול באיסור אשה גמורה היא.

ומבאר רב הונא את דבריו:

איילונית אשה ואינה אשה:

אם הכיר בה יש לה כתובה כאשה גמורה, ואם לא הכיר בה אין לה כתובה, שהרי אין היא אשתו כי מקח טעות הוא.

אלמנה לכהן גדול אשה גמורה היא:

בין הכיר בה הכהן הגדול בשעה שנשאה שהיא אלמנה, ובין לא הכיר בה, יש לה כתובה.

ואילו רב יהודה אומר:

אחת זו ואחת זו בין איילונית ובין אלמנה לכהן גדול אשה ואינה אשה, הכיר בה יש לה כתובה, לא הכיר בה, אין לה כתובה.

מיתבי מברייתא לרב הונא:

ומבארת הגמרא:

רב הונא מתניתין אטעיתיה [לשון משנתנו הטעתו]!

הוא רב הונא סבר: מדיקא מפליג באילונית היות והמשנה מחלקת באילונית בין הכיר בה ובין לא הכיר בה ולא קמפליג המשנה באלמנה לומר שיש לה כתובה רק אם הכיר בה, מכלל דאלמנה אפילו בסתמא נמי אית לה.

אבל ולא היא, אין זו ראייה, כי לשון משנתנו הוא: אם מתחלה נשאה לשם איילונית יש לה כתובה, ומיד אחר כך שנינו: אלמנה לכהן גדול וכו' יש להם כתובה, ואם כן:

כי קתני לה לאלמנה, אפלוגתא [על החילוק] דאילונית קאי, כלומר: "אם מתחלה נשאה לשם כך" מתיחס גם לאלמנה האמורה אחריה, ורק באופן זה אומר התנא שיש לאלמנה כתובה.

הדרן עלך פרק אלמנה ניזונת

פרק הנושא את האשה

מתניתין:

הנושא את האשה שיש לה בת מאיש אחר, **ופסקה עמו** בשעת נישואיה שהיא נישאת לו **כדי** [על מנת] **שיזון את בתה במשך חמש שנים** —

חייב הוא **לזונה** במשך **חמש שנים**, למרות שהיא אינה בתו.

ואפילו אם יגרש את אמה, **חייב** הוא להמשיך ולזון אותה עד כלות חמש שנים, היות **ופסק** עם אמה, בשעה שנשא אותה לאשה, **לזון** אותה במשך חמש שנים. **ופסקה** זו היא התחייבות ממונית, שיש לה תוקף בכל מצב, גם לאחר שתחדל להיות אשתו.

ואם לאחר נישואיה לבעל שהתחייב במזונות בתה, התגרשה ממנו, והלכה **וניסת** לבעל אחר, **ופסקה** גם **עמו**, בשעת נישואיה, **כדי שיזון את בתה חמש שנים** — **חייב** גם הוא **לזונה חמש שנים**.

ומעתה **חייבים** במזונותיה של הבת [במשך חמש שנים] שני הבעלים של אמה, שהתחייבו לה [כל אחד בפני עצמו], **לזון** את בתה, וכל אחד **חייב** במלוא מזונותיה.

ומבארת המשנה כיצד יעשו:

א. **לא יאמר** הבעל הראשון שהתחייב לזון את הבת "**לכשתבא אצלי** הבת יחד עם אמה — **אזונה!**"

והיינו, שאינו יכול להפטר מחיובו בטענה שהתחייבותו היתה לזון את הבת רק כל זמן שהוא מקיים את אמה כאשתו, ולא כאשר הוא מגרשה, שאז אין היא "בת אשתו", אלא בת גרושתו. וטעמו של דבר, כיון שפסק עם אמה לזון את בתה חמש שנים, ולא הגביל את פסיקתו שתהא תקפה רק כל עוד היא נשואה לו — חלה התחייבותו גם לאחר שיגרשנה.

אלא, הרי הוא מוליד לה לבת אשתו את **מזונותיה** — **למקום שאמה נמצאת**, אצל הבעל השני, על אף שגם הבעל השני התחייב במזונותיה.

ב. **וכן לא יאמרו שניהם: הרי אנו זנין אותה כאחד**, דהיינו, שכל אחד מהשנים יתן לה מחצית מזונות.

אלא, שניהם **חייבים** לזון אותה, כל אחד, במלוא המזונות.

ולכן, **אחד יהיה זנה** במזונות ממש, **ואחד יהיה נותן לה דמי מזונות**.

ג. ואם **ניסת** הבת, הרי מעתה נוסף בעלה של הבת [שחייב במזונות אשתו מעיקר הדין] על שני הבעלים של אמה, החייבים כל אחד במלוא מזונותיה מכח התחייבותם. ולכן —

הבעל נותן לה מזונות.⁽¹⁾

1. ובא התנא לומר, שאין לפטור את הבעל מחיוב המזונות משום שנשא אשה שיש לה

שהרי היא אינה אוכלת מזונות מתקנת חכמים, כדין בת האוכלת מזונות מכח חיוב האב במזונות בתו. אלא אכילתה היא רק מכח התחייבות מחודשת של שני הבעלים, כאשר נשאו את אמה.

ה. ואילו האנשים הפקחים, כשהיו נושאים אשה ובתה, היו כותבים בשטר הפסיקה את התחייבותם לאם, בלשון שתפטור אותם מלזון את בתה לאחר שיגרשנה. וכך היו כותבים:

הריני נושא אותך לאשה על מנת [בהתחייבות] שאזון את בתך חמש שנים — כל זמן שאת עמי.

גמרא:

בסוגיה שלפנינו מתבאר שיכול אדם לחייב עצמו ממון לחברו, על ידי הודאתו שהוא חייב לו, למרות שברור לכל שלא היה לו כל חוב כלפי חברו, אלא שבעצם הודאתו על החוב, הוא יוצר את החוב כלפי חברו.⁽⁴⁾ להודאתו יש תוקף מחייב רק אם היא נעשית בפני שני עדים.

והן, שני הבעלים של אמה — נותנין לה דמי מזונות, כל אחד את דמי המזונות במלואן.⁽²⁾

ד. ואם מתו [שני הבעלים של האמה], ממשיכה הבת לגבות את התחייבותם למזונותיה גם אחר מותם. וגובה זאת מנכסיהם, המשועבדים לה עבור תשלום דמי מזונותיה.

ואפילו מכרו הבעלים או יורשיהם את הנכסים לאנשים אחרים, יש לה את הזכות לגבות מהם, מכח שעבודה בנכסים. ובכך היא עדיפה על זכות הגביה של דמי המזונות שיש לבנותיהם של שני הבעלים, מיורשיהם

בנותיהן של שני הבעלים, ניוזנות רק מנכסים בני חורין, אך אינן יכולות לגבות את המזונות המגיעים להן מנכסים משועבדים, שנמכרו לאנשים אחרים.⁽³⁾

ואילו היא, הבת שהתחייבו הבעלים של אמה לזון אותה [משום שפסקה עמהם על כך בשעת נישואיה], הרי היא ניוזנת אפילו מנכסים משועבדים, מפני שהיא כבעלת חוב!

3. לפי שכך תיקנו חכמים, שלא יגבו למזונות האשה והבנות מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם, כדי שלא ימנעו אנשים מלרכוש קרקעות מחמת החשש שמא יוציאו אותן מהן האשה והבנות לצורך גבית מזונותיהם, כמבואר בתחילת פרק חמישי בגיטין.

4. הקצות החושן בסימן לד הביא בשם מהרי"ן לב, וכן כתב הפני יהושע בסוגייתנו, שגדרה של

מזונות מאנשים אחרים, וכאילו התנה עמה במפורש שהוא נושא אותה לאשה על מנת שאינו מתחייב במזונותיה. אלא חייב גם הוא לזונה. תוס'

2. ומשמיענו התנא את חיובם גם לאחר שנישאת הבת, שלא נטעה לומר שאין התחייבותם של הבעלים לזון את בת האשה אלא כל עוד לא נישאת, שאין לה מי שיוזן אותה. אבל לא לזמן שנישאת, שבעלה חייב במזונותיה. תוס'

אי, ואם מדובר בכגון **דלא אמר להו** לשומעים את הודאתו "**אתם עדיי**", שלא ייחדם לעדות — **מאי טעמא דרבי יוחנן דקמחייב?**

והרי קיימא לן במסכת סנהדרין שאין הודאתו נחשבת כהודאה המחייבת, עד שייחדם לעדים [כי בלי שייחדם לעדות, יכול הוא לטעון "משטה הייתי כך"]!?

ומשנינן: לעולם, מדובר כאן בכגון **דלא קאמר להו "אתם עדיי"**.

והבא, **במאי עסקינן**, בכגון **דאמר ליה**, דהיינו, שכתב בכתב ידו את הודאתו "**חייב אני לך מנה**" — **בשטר**,⁽⁵⁾ ומסר לו את הודאתו בכתב ידו בפנינו, בלי שייחד את העדים לכך, ובלי שחתם על השטר בחתימת ידו.

רבי יוחנן אמר: כיון שכתב את הודאתו בכתב ידו בשטר, **חייב**, כי **אלימא מילתא דשטרא**, גדול הוא הכח של מילים הנכתבים בכתב ידו בשטר — **כמאן דאמר כאילו** אמר להו, לאנשים הרואים את נתינת השטר, "**אתם עדים**", **דמי**, היות ומסירת השטר

אבל, אם אדם מודה לחבירו על חיובו כלפיו שלא בנוכחות עדים, יכול הוא לומר לו "משטה הייתי כך", ואיני חייב לך דבר. או שיכול לתרץ עצמו, שאמר לו כך כדי שלא יחשבו עליו שהוא אדם אמיד, ולכן "הודה" לו שהוא חייב לו, אך אליבא דאמת הוא אינו חייב לו כלום.

אתמר: **האומר לחבירו: חייב אני לך מנה!**

רבי יוחנן אמר: **חייב** הוא ליתן לו מנה.

וריש לקיש אמר: **פטור**.

והוינן בה: **חיבי דמי הודאתו?** והרי אין הודאתו נחשבת הודאה אלא אם היתה בפני עדים, ואין חולק על כך שאם הודה בפני עדים הוא חייב, שהרי שנינו במסכת סנהדרין [כט ב] שאם אמרו העדים "בפנינו הודה לו" הרי הוא חייב. ואם כן —

אי, אם מדובר בכגון **דאמר להו** המודה לאנשים השומעים את הודאתו "**אתם עדיי**" — **מאי טעמא דריש לקיש דקפטר?** והרי היא הודאה בפני עדים, ושנינו במשנה במסכת סנהדרין שהוא חייב.

הודאתו במקום קנין. ציר המחלוקת הוא, כדלעיל, האם אין בהודאתו של אדם אלא נאמנות גרידא, או שההודאה עדיפה על קנין, והיא מאפשרת העברת בעלות, או יצירת התחייבות, ללא כל מעשה קנין!

5. תוס' סוברים שאם כתב בשטר אני פלוני חייב מנה, הרי זה כמי שחתם על השטר, ובזה הכל מודים שגובה, אלא מדובר שלא הזכיר כלל את

ההודאה היא יצירת התחייבות חדשה בעצם ההודאה. וכאילו אמר "מתחייב אני לך עתה מנה בתורת מתנה".

אך הקצות חולק עליו, וסובר שההודאה היא בגדר נאמנות, שהוא נאמן על עצמו לומר שהוא חייב, אך אין זו התחייבות חדשה שנוצרת מעצם ההודאה.

וכן נחלקו רבותינו הראשונים והאחרונים, בענין קנין "אודיתא", כאשר "מודה" אדם על דבר שלו, שהוא שייך לחברו - האם מועילה

היתה בנוכחות עדים — אף על פי שלא ייחד אותם לעדים.

ואילו ריש לקיש אמר: פטור, כי הוא סבור שלא אלימא מילתא דשטרא. דהיינו, שאין כתב ידו בשטר, בלי חתימתו, נחשב יותר מהודאה בעל פה, אף על פי שמסר את השטר בפני עדים, כיון שלא ייחדם להיות עדים על הודאתו.

ומביאה הגמרא ראייה ממשנתנו לרבי יוחנן:

שהרי תנן: הנרשאת את האשה, ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים — חייב לזונה חמש שנים.

מאי לאו, האם אין משנתנו מדברת כי האי גוונא, במקרה שנחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש, בכותב זאת לאשה בכתב ידו שהוא מתחייב לזון את בתה חמש שנים, ואינו חותם עליו, ומוסרה לה בנוכחות עדים, מבלי שייחדם לעדים, והשטר הוזה משמש בידה כעדות להתחייבותו. כי אם חתם על השטר, או אם ייחד את העדים להודאתו, אין חידוש בדברי המשנה.⁽⁶⁾

קב-א ודוחה הגמרא את הראייה ממשנתנו לרבי יוחנן —

לא! אין המשנה מדברת בבעל שהודה בכתבת ידו על התחייבותו. אלא היא

עוסקת ב"שטרי פסיקתא", שהם שטרי "תנאים", בהם מפורטים הדברים שהתנו ביניהם החתן והכלה לפני נישואיהם [ובמשנתנו מבואר שהתנו ביניהם שיזון החתן את בתה של הכלה חמש שנים], וחתומים על השטר שני עדים.

ועל אף שהוא שטר גמור, יש חידוש גדול בדבר, וכדבר גידל.

דאמר רב גידל אמר רב: שני מחותנים שדברו ביניהם אודות התחייבותם לצורך נישואי ילדיהם, ושאל אבי הכלה את אבי החתן: כמה אתה נותן לבנך לצורך הנישואין? — וענה לו אבי החתן: סך כך וכך. ושאל אבי החתן את אבי הכלה: וכמה אתה נותן לבתך? — וענה לו: סך כך וכך.

ומתוך הדברים האלה עמדו וקידשו — קנו את ההתחייבות לקיום דבריהם.

והן הן הדברים הנקנין באמירה, ללא צורך בקנין כל דהו!⁽¹⁾

ההתחייבות עצמה חלה בשעת הקידושין, כדיבור גרידא, אך יחד עם זאת כותבים העדים לשני הצדדים "שטר פסיקתא", ובו מפרטים את התחייבות הצדדים, וחותמים עליו שני העדים, והרי הוא שטר גמור.

והוצרכה המשנה לומר זאת, כי חידוש גדול

מבלי שהוא חתום עליו.

1. בביאור חידושו של רב גידל אמר רב נחלקו הראשונים: יש הסבורים שהקנין נעשה באמצעות נתינת הנאה הדדית של כל אחד משני הצדדים למשנהו, והנאה זו היא מעשה קנין של קנין כסף. אך יש הסבורים שבהנאה הזאת נוצרת

שמו, ורק מסר לו כתב ידו שכתוב בו "אני חייב לך מנה", ובהודאה שכזו בפני עדים היא המחלוקת אם הוא חייב.

6. רש"י מוסיף שגם לא כתוב בו קנין, כי על הצד שכתוב בו שנעשתה התחייבותו בקנין, ואינה הודאה גרידא, משמש כתב ידו כראיה גם